

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету суспільних наук
Остапець Ю.О./
«29» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПОЛІТИЧНА ЕТИКА

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Політична етика**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньої програми «**Політологія**».

Розробник: Буркало В. В., доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри політології і державного управління.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри
політології і державного управління

протокол № 10 від «27» червня 2024 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 08 від «27» червня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма Навчання	Заочна форма Навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	-	5-ий
Кількість модулів –	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: аудиторних – 10	-	2-ий
самостійної роботи студента – 110	Лекції:	
	-	10
	Практичні (семінарські):	
	-	-
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	-	110

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Політична етика» є надати студентам основи теоретичних знань політичної етики як практичної філософії та усвідомлення студентами ролі провідних політико-етичних концептів сучасності, моральної свідомості у інституційно-організаційному функціонуванні й модернізації сучасних суспільств інформаційної доби становлення постнекласики для набуття стійких етичних переконань всіма політичними акторами, розуміння ними етичних принципів, вимог, моральних дилем, зваб в політиці і переваг доброчесності, довіри й співпраці держави та інститутів громадянського суспільства для розбудови благого життя, вироблення свідомого почуття служіння суспільству в умовах моральної інфляції, аморалізму війни в кризовому трансформаційному соціумі й нагальної потреби подолання корупції, елітарного егоцентризму, егоїзму в Україні, а також набуття умінь та навичок ефективного використання методів, засобів, розроблених в політичній етиці для забезпечення успішного розв'язання професійних завдань, проблем й самореалізації себе як професіонала і громадянина.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК-1);
- здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-3);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України (ЗК-6);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК-7).

2) Спеціальних компетентностей:

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки (СК-1);
- здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки (СК-2);

- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах (СК-3);
- здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування (СК-5);
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні (СК-6);
- здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності (СК-7);
- здатність презентувати результати теоретичних і практичних прикладних досліджень для фахівців і нефахівців (СК-9).

Крім того, вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку політико-етичних ідей, доктрин, ідеалів, цінностей, переконань, програмних засад сучасних політичних акторів, оцінювати їх залежність від усвідомлюваних/неусвідомлюваних засвоєних моделей морально-етичної політичної поведінки, міри етико-психологічної і світоглядно-духовної зрілості суб'єктів взаємодії, виховання, розуміння та інтерпретацій ними Добра і зла, моральних почуттів, емоцій, настанов, мотивів, типів політичної ментальності, впливу етичних чинників на міжособистісні, міжгрупові та відносини між політичним лідером і його прихильниками, відносини між громадянином і чиновниками, між державними і громадськими інституціями, на прийняття політичних рішень, на політичний режим, права і свободи громадян, функціонування громадської думки, попередження морально-етичних деформацій, конфліктів інтересів, використовувати отримані знання для створення належного морально-психологічного клімату в колективі, при вирішенні професійних завдань, зокрема з попередження деструктивного характеру конфліктів, крайнім виразом яких є війна, налагодження ефективної комунікації і дотримання етики гуманізму, щодо агресора також, військовополонених; уміти давати етичну аналітичну оцінку діяльності політичних суб'єктів, розрізняти правду і брехню в політиці, розвінчувати лицемірство російської імперської настанови воєнного «примусу до миру»; готувати повідомлення, виступи, аналітичні довідки, наукові статті на вказану проблематику; виявляти здатність до етичного самопостереження, саморозвитку, вчасно помічати і визнавати власні неякісні етичні прояви свідомості та характеру, що потенційно загрожують порушенню етичних норм і стандартів поведінки політика, чиновника, громадянина, убезпечувати себе та колег від таких порушень на основі інтеріоризації етичних принципів та чеснот і пошуків та розбудови організаційних механізмів етичної інфраструктури їх попередження й усунення, володіти техніками звільнення від етичних недосконалостей,

убезпечуючи себе від професійних етичних деформацій, мати настанову на навчання впродовж всього життя та вміти сприяти розкриттю демократичного етичного громадянського потенціалу українських громадян в їх залученні до вирішення місцевих, регіональних, загальноукраїнських та планетарних проблем через ненасильницькі етично чутливі політичні практики солідарної співпраці.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Політична етика» є опанування таких навчальних дисциплін (ОК) освітньо-професійної програми (ОПП):

- ОК 02 Філософія
- ОК 03 Історія та культура України
- ОК 05 Історія зарубіжних політичних систем
- ОК 06 Історія політичної думки України
- ОК 07 Сучасна зарубіжна політологія
- ОК 09 Вступ до спеціальності
- ОК 11 Загальна теорія політики

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;	ПРН-1
вміти критично мислити у сфері професійної діяльності;	ПРН-3
розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення;	ПРН-7
уміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;	ПРН-8
вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;	ПРН-10
Вміти визначати національні пріоритети та інтереси України з урахуванням безпекової складової в умовах викликів, ризиків та загроз, зокрема зовнішніх.	ПРН-19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Політична етика»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
знати предмет, методику та зміст основних категорій курсу з політичної етики, зокрема вміти класифікувати складові моральної свідомості, їх прояв в політичній свідомості та діяльності політичних акторів, характеризувати їх структурно-функціональні взаємозв'язки, вимоги етичного кодексу демократичного суспільства до моральних відносин в політиці й взаємодії в соціумі, характеру морально-правових засад політичної професійної діяльності;	ПРН-1
використовувати знання етичних закономірностей для аналізу конкретних політичних ситуацій, суперечностей та конфліктів локального, загальнодержавного чи міжнародного рівня, розрізняти і критично оцінювати їх аксіологічні засади, ілюзії его як фільтри егоїстичної деформації чеснот свідомості, маніпулятивні прийоми, техніки пропаганди і політичного впливу на свідоме і несвідоме громадян, особливо під час виборчих кампаній та в умовах відкритої війни, дезінформації, цинічної брехні та пропаганди, зокрема російської [нібито] федерації, залучати евристичний потенціал етичних підходів до розуміння політичних процесів, ролі тлумачення добра і зла, справедливості, щастя в політичному житті, давати аргументовану критику в політичних дискусіях з активацією потенціалу демократичного стилю мислення і поведінки, відстоювання прав і свобод людини й громадянина, давати критичну оцінку етичним чинникам політики в сучасних авторитарних суспільствах, насамперед пострадянського простору через призму різних підходів до розуміння політичної етики та її взаємозв'язку з політичною практикою, культурою, правом, релігією, мовою, технологічними інноваціями, соціальною стратифікацією;	ПРН-3
знати історію, закономірності та етапи розвитку класичних, некласичних та посткласичних політико-етичних концептів, теорій, підходів, напрямків в політичній етиці, гуманістично-аксіологічні засади дисципліни, її здобутки, вузлові проблеми та точки зростання;	ПРН-7
розпізнавати етичну приналежність та морально-етичні особливості провідних політичних партій України, володіти базовими категоріями та поняттями політичної етики як інструментами розв'язання дослідницьких завдань аналітичних розвідок, прикладних розробок, зокрема розробки етичних кодексів, ідейно-політичних програм сталого розвитку місцевого, регіонального, загальноукраїнського рівня, настанов на мир, співробітництво, ненасильство, соціальну злагоду, збереження і розвитку життя, врахування соціальних інтересів різних суспільних груп, згуртування колективу і суспільства, формування сприятливого соціально-морального, групового	ПРН-8

<p>морально-психологічного клімату, та в якості засобів етично зрілої професійної комунікації й публічного дискурсу, самостереження, самокорекції, творчого професійного зростання і звершень;</p>	
<p>характеризувати підходи до розуміння суспільної, групової, інституційної моралі та етики, засадничі аксіологічні принципи й цінності провідних політичних ідеологій сучасності, особливості впливу ліберальної, консервативної, соціал-демократичної, фашистської, імперської, релігійної моралі, етики ненасилля і любові, шаноби до життя на функціонування та розвиток інститутів демократії та громадянського суспільства, на відносини в системі громадянин-громада-суспільство-влада, влада-опозиція, партія-громадянин, лідер-член партії, держава-держава, типи взаємодії, вплив на організацію суспільного життя, динаміку його розвитку, відповідальність перед майбутніми поколіннями, описувати механізми трансформації етичного в явища культури та політики, впливу раціональних та неусвідомлюваних компонентів психіки на політико-етичні явища та процеси, типи морально-політичного лідерства, корпоративну мораль та етику, мораль масових політичних рухів, пояснювати взаємозв'язок етичних, соціальних, економічних, психологічних, політичних та ідейно-світоглядних чинників суспільно-політичного розвитку, морально-етичні причини, що обумовлюють моральні деформації в політиці, крайній індивідуалізм, брехню, недовіру, елітаризм, олігархію, фанатизм, екстремізм, радикалізм, шовінізм політичного мислення і поведінки, заходи подолання знеособлення, формування громадянських настанов і навичок демократичної участі, суспільного служіння, оцінювати рівень морально-етичної зрілості суб'єктів політики у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;</p>	<p>ПРН-10</p>
<p>утверджувати толерантне співіснування ненасильницьких етичних та світоглядних настанов, що визнають базові демократичні права і свободи людини, діалогову комунікацію, гендерну рівність, національну індивідуальність і рівноправність, визначати потреби матеріального, психологічного добробуту і ментальної рівноваги миролюбного (софійного) розуму як етичну добродійність покликаною політика та етично зрілого громадянина, сприяти становленню постнекласичного інтегрального етосу (Філософії, (Ідеології), Науки Єдиного Життя) поза боротьби політичних ідеологій, партій, режимів, держав як національний пріоритет та інтерес України щодо подолання олігархії, елітарності, групового егоїзму, монополізму, корупції, соціальних, економічних диспропорцій і бідності, конфліктності як зовнішніх проявів моральної деструктивності психічного (нецілісності</p>	<p>ПРН-19</p>

індивідуальної і колективної душі соціуму через домінування індивідуального та групового его (тіні), що протистоїть етиці всеєдності христосвідомості, Вищому Я суб'єктів) з відстоюванням прав і свобод людини, демократії і права націй на самовизначення і звільнення від імперського колоніалізму за інформаційної доби, духовного планетарного оновлення та глобалізаційних етичних викликів з урахуванням безпекової складової ризиків, загроз, зокрема зовнішніх.	
--	--

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- письмове тестування;
- аналітичне есе;
- аналітичний реферат;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе, письмове тестування з теми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	50	100
4	2	6+10	5	4	5 + 10	4		

T1, T2... - теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	50	100
5	5 + 20	4	4	4	4	4		

T1, T2... - теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача освіти вищої	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	30	7	30
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	10		
Есе	1	10		
Презентація			1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних етичних закономірностей політичної діяльності в їх взаємозв'язку з індивідуальними та груповими морально-етичними характеристиками суб'єктів політичної взаємодії. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має прикладний, творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «Положення про порядок та методу проведення семестрових (курсових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		Диференційована	недиференційована
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1. Проблема предмету, розвитку і функціонування політичної етики

ТЕМА 1. Проблема предмету політичної етики

Актуальність етичного виміру політики. «Помаранчева» революція, Євромайдан і етичні вимоги громадянського суспільства щодо моральної зрілості державних службовців, політиків, депутатів та громадян в процесі демократизації українського суспільства. Мораль і політика: спільне та відмінне. Право та мораль, їх спільність і відмінності як соціальних регуляторів поведінки. Еволюція поглядів мислителів минувшини на співвідношення політики та моралі. Сучасні підходи до розуміння проблеми співвідношення політики та моралі (оптимістичний, песимістичний, релятивістський, об'єктивістський).

Базова людяність – основа демократії і демократичного мислення управління.

Професійна етика та її різновиди. Предмет професійної політичної етики: депутатської етики, етики державного службовця, етика військовослужбовця. Широке та вузьке тлумачення професійної етики. Політична етика як інституціонально-організаційна етика. Політична етика як ціннісно-нормативний вираз професійної етики суб'єктів політики. Суспільна необхідність політичної етики. Політична деонтологія. Політична аксіологія. Політична етична семантика (мова дружби, ворожнечі). Політична біоетика і футурологія. Етика гуманізму. Політична комунікація.

Проблематика політичної етики, її категорії, функції та завдання. Місце політичної етики в системі гуманітарного знання.

ТЕМА 2. Морально-етичні проблеми в політичній концепції Платона

Місце і роль професійної етики державного службовця в політичній концепції Платона. Осмислення моральної природи й моральне оцінювання держави як інституту. Моральні добродетності і Загальне Благо. Початки душі та моральний розвиток і служіння суспільству. Мудрість, мужність, розсудливість та справедливість – головні чесноти філософів-правителів. Залежність між чеснотами та формами правління і їх вплив на професійну етику державного службовця. Пізнання та моральні якості людини. Принцип суспільної стратифікації залежно від моральної зрілості людини. Етико-психологічні причини еволюції форм правління і деформація етичних засад державних службовців. Етичні цінності та мораль правителів і громадян за аристократії, тимократії, олігархії, демократії, тиранії за Платоном. Егоїзм (корисливість). Проблема виховання правителів та громадян. Взаємозв'язок етики з гносеологією, психологією, онтологією, соціологією та педагогікою в цілісному баченні суспільства, світобудови та людини. Платон і сучасність.

ТЕМА 3. Морально-етичні проблеми в політичній концепції Арістотеля

Місце і роль етики в політичній концепції Арістотеля. Єдність душі та тіла. Психологія – основа етики громадянина, правителя та політики. Серединність політичної етики поміж психологією та політикою. Держава і її спрямованість на Благо. Мета моральної діяльності та призначення людини в державі. Добродійність та її види (мислиневі (діаностичні) – розумність, розсудливість) та етичні (мужність, помірність, щедрість, правдивість). Структура душі людини та види діяльності за Арістотелем і їх прояви в державній службі. Софія і фронесис та їх специфіка. Почуття та вчинки. Моральний ідеал. Дружба як найдосконаліша форма соціальних зв'язків. Досконала дружба. Дружба і державний устрій.

ТЕМА 4. Політико-етичні концепції: світоглядна еволюція

Китайська етична думка про державну службу. Зваби державного чиновника та їх приборкання. Маккіавелізм і поведінка правителя. Виявлення моральних засад державно-управлінської діяльності, на основі яких розробляється та здійснюється політика держави і які відображаються в конституції, законах, стратегіях, програмах і діях.

Політико-етичні ідеї в теорії І. Канта. Витоки політичної етики у вченні Г. Гегеля.

Політико-етичні концепти провідних політичних ідеологій сучасності (лібералізму, консерватизму, комунізму, соціал-демократії, націоналізму, фашизму, релігійного радикалізму, фемінізму, комунітаризму, екологізму).

Етичне життя: криза аксіологічних орієнтирів. Ганс Йонас (1903 — 1993 рр.).

Мудрість радості й щастя (Жіль Делез і Робер Мізраг). «Трагічна» мудрість (Марсель Конш і Клеман Росе). «Іманентистська» мудрість (П'єр Адо і Мішель Фуко). Трансцендентна мудрість (Левінас і Атлан).

Вироблення етики окремих гілок влади (морального підґрунтя їх існування та діяльності): парламентської етики, етики державної служби та професійної етики державного службовця, етики судової гілки влади. Рівень аналізу етичної складової організаційної культури установ (організацій) державного управління та морального клімату в колективах.

ТЕМА 5. Індивідуальний і колективний ріст моральної свідомості та етична зрілість демократії

Моральна свідомість в структурі свідомості та самосвідомості. Л. Кольберг про основні рівні (доконвенційний, конвенційний та постконвенційний) та стадії розвитку моральної свідомості. Моральна поведінка службовця залежно від його морального розвитку. Концепція Б.Братуся про егоцентричний, групоцентричний, соціетальний та есхатологічний рівні моральної свідомості. Правовий (західний), класовий (радянський) етос службовця і етика служіння.

Гендерний підхід до проблеми моральної свідомості (ідеї К. Гілліган, Н. Айзенберг). Гендерні етичні стереотипи в політичній діяльності та системі

державної служби. Моральна свідомість і політико-гендерні реалії в сучасній Україні. Моральні виклики депутатської етики в Україні.

Неканонічний неохристиянський підхід до розуміння Добра і Зла. Базовий рівень людяності як вираз категоричного імперативу – основа для буття в якості людини, відчуття себе людиною і умова демократії та прав людини. Одвічна людяність як потреба в самоактуалізації, творчому самозвершенні й самооволодінні власним розумом та демократія співтворчості. Дуальна свідомість і елітарне мислення як її прояв в політиці і системі управління. Подолання дуальної свідомості христосвідомістю і христосрозрізненням розумом внутрішнього Христа як шлях до інтеріоризації добродійностей радості служіння політиками та держслужбовцями.

Наука Єдиного Життя про особистість як абсолютне зло та Індивідуальність як Добро. Любов Єдиного Життя як Благо Єдиного, рушійна сила творчості і Радості Єдності Єдиного Буття. Служіння Єдиному Життю і відповідальність перед Єдиним як ціннісні етичні орієнтири для політичних акторів.

Толерантність як спосіб прийняття Іншого та маніпулятивний інструмент авторитарних режимів задля ерозії демократії. Згубність для політика, посадовця, держави та соціуму агресивної деморалізації власної свідомості.

Гнучкість морально зрілого політичного актора, громадянина і його етична стійкість і непохитність.

ТЕМА 6. Моральні цінності та принципи в політиці

Ідея домінування моральних цінностей та принципів в політиці (Платон, Арістотель, Е. Фром, Л. Мемферд, Дж. Хакслі). Нігілістична тенденція в політичній аксіології (Н. Макіавеллі, Г. Моска, А. Бентлі, Г. Кан). Моральна дилема в політиці. "Етика переконання" та "етика відповідальності" у тлумаченні М. Вебера. Проблема морального вибору в політиці.

Цінності в структурі особистості та їх обґрунтування як предмет аксіології. Співвідношення між соціальними й особистими цінностями. Термінальні (цільові) (цінність людського життя, родини, міжособистих відносин, свободи, праці), інструментальні (незалежність, ініціативність, авторитетність), вітальні (добробут, комфорт, безпека); інтеграційні; соціалізаційні, життєво змістовні.

Соціально - психологічні засади формування поведінки державного службовця. Аксіологічна основа етики депутата, державного службовця. Співвідношення етичних, політичних і правових регуляторів поведінки політичних акторів. Тенденції на пряму змін у традиційній системі державної служби. Основні етичні принципи, цінності та вимоги, що пропонуються чиновникам. Основні моральні якості, необхідні для виконання професійних функцій державними службовцями. Вимоги до громадянських чеснот державних службовців. Психологія і етика: взяття на себе відповідальності за власний душевний стан. Механічне виконання обов'язків. Служіння, професійний обов'язок, патріотизм („за велінням серця" та за обов'язком) й можливі спотворення, толерантність, політична неупередженість, честь, професійна честь, громадянська честь, гідність, повага, професійна

справедливість, правдивість, професійна відповідальність, відкритість, прозорість.

Правила поведінки державних службовців. Кодекс поведінки державних службовців. Кодекс поведінки державного службовця в Україні та його складові. Механізм регулюючого і виховного впливу етичного кодексу. Стандарти дозволеного і недозволеного в етичній системі державного службовця. Очікування громадськості й забезпечення довіри суспільства та громадян до державної служби. Участь у політичній чи іншій громадській діяльності державного службовця.

ТЕМА 7. Моральні дилеми, моральний вибір та етичні конфлікти в політиці

Моральні дилеми в політиці. Дилеми лояльності, повноважень, звітності й відкритості. Дилеми гуманності, гідності й доброї волі. Проблема морального вибору в політиці. Суб'єкт, об'єкт морального вибору. Ситуація морального вибору. Оцінні дії в ситуації вибору. Наслідки морального вибору. Осмислення досвіду моральних виборів в політиці і моральне зростання індивіда, групи, соціуму.

Конфлікт інтересів та його вирішення в умовах етичного вибору. Чинники негативного впливу на мораль державних службовців (специфічна форма оплати праці в державній службі; її територіальний устрій; вертикальна вибудова за напрямком діяльності; особливий характер плинності робочої сили; особлива зацікавленість окремих верств населення в діяльності держслужби). Нормативно – правове забезпечення етичної поведінки політичних акторів.

Види етичних конфліктів. Війна як етичне насильство. Класифікація конфліктів, причин їх виникнення. Форми та можливості вияву невдоволення керівників та підлеглих. Скарги та реакція на них. Етичний та психологічний аналіз конфліктів. Особливості розвитку і вирішення етичних конфліктів. Психологічні реакції на конфліктну етичну ситуацію. Мова ворожнечі та її подолання. Потреба в нейтральній реакції на агресивне спілкування в умовах війни. Демократія як стан прояву доброчинностей управлінців і громадян.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Етичні деформації в політичній діяльності і їх подолання в процесі політичної комунікації та індивідуальної й інституційної трансформації моральної свідомості в умовах глобальних викликів

ТЕМА 8. Корупція і олігархія як перепони до консолідованої демократії в Україні та їх подолання: етичний вимір

Корупція як соціально – етичне явище і її вплив на етичну сферу державної служби. Мораль, корупція, егоцентризм, егоїзм. Етична оцінка корупції. Етичні аспекти та корупційні ризики у діяльності політичних лідерів, партій, державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Особливості політичної корупції і її етична оцінка.

Психологічні, етичні, світоглядні, економічні чинники корупції в

середовищі бюрократії. Корупція як хвороба свідомості та мислення. Корупція в системі державної служби і її деструктивний вплив на соціум. Державний чиновник як носій вірусу корупції. Корумпованість політичної верхівки суспільства і її деструктивний вплив на середню та нижчу управлінські ланки державних чиновників та на всю систему суспільних відносин (політичних, економічних, сімейних, демографічних, освітніх, охорони здоров'я, громадського порядку, ін.).

Олігархія як елітарна група та режим функціонування клієнтально-корумпованого простору влади. Олігархічний егоцентризм та егоїзм (економічний, політичний, управлінський, соціальний, правовий, соціокультурний, регіональний, зовнішньополітичної орієнтації) в Україні. Олігархічна інтелектуальна обслуга. Масова корупція державних службовців як соціальної групи і руйнація інституту держави й демократії. Взаємозв'язок корупції, олігархічного монополізму і економічної відсталості країни, поляризації і бідності суспільства, депопуляції, корупції та революції і війн. Корупція і деградація суспільної моралі, культури, творчої самореалізації. Олігархічні клани, корупція і авторитаризм як чинники деформації моральної свідомості чиновників. Корупція і привілеї правлячої еліти та управлінського класу. Корупція і маніпуляція свідомістю громадян. Елітарна і масова затяжна корупція в Україні і перетворення України в сировинний придаток та ризики втрата суб'єктності у міжнародних відносинах, залежності від імперської метрополії.

Золоте етичне правило демократії: демократичний уряд не може дозволити будь-якій силі забирати права та свободи громадян.

Антикорупційні стратегії в демократичних суспільствах. Подолання корупції на рівні світоглядних настанов, моральних цінностей, етики поведінки громадянина та службовця. Деолігархізація свідомості, мислення та політичної поведінки. Демократичний етос як інструмент приборкання олігархічного его та його подолання. Державний службовець як носій антикорупційного мислення і поведінки.

Лобіювання і етика: законні і незаконні методи лобіювання. Лобізм у виконавчій та законодавчій владі і етичний контроль. Парламентська етика: українські реалії та зарубіжний досвід. Регламенти та спеціальні кодекси доброчесної поведінки членів парламенту. Органи нагляду за дотриманням депутатської етики. Види депутатських дисциплінарних порушень та дисциплінарні санкції. Протидія одержанню винагороди (подарунків).

Громадський контроль за дотриманням державними службовцями етичного кодексу. ЗМІ та Інтернет як інструменти громадського тиску і контролю за дотриманням чиновниками етичних стандартів. Інститут моральної репутації як засіб профілактики і протидії корупції. Патріотизм і духовність в системі нівелювання корупційних ризиків в системі державної служби.

Відставка державних службовців і службові розслідування. Парламентські і громадські слухання як елемент контролю громадянського суспільства за дотриманням чиновниками етичних і правових норм. Інститут

корпоративної репутації як інструмент підвищення суспільного престижу професійного служіння чиновників і запобігання професійним деформаціям в їх діяльності. Святість (цілісність) як взірць служіння народу і етико-світоглядна профілактика морально-етичних спотворень та уможливлення якісних перетворень соціуму в його поступі до вершин Благого Життя.

ТЕМА 9. Проблема етики любові в трансформаційному суспільстві і рух до інформаційного суспільства

Аксіологічна криза постмодерної цивілізації та етичні перспективи метамодерну. Трансформаційний потенціал любові як потреби, настанови, мотиву, ідеалу, етичної цінності в політиці та духовної практики мистецтва життя. Етика любові в політичній діяльності Ашоки як прообраз майбутніх форм життєустрою. Духовні месії людства та їх духовно-революційна роль в трансформації засадничих принципів життя. Роль етики любові в подоланні міжнаціональних та міжрасових суперечностей в творчій діяльності християнських духопастирів (Ф. Асиський, М.-Л. Кінг). Суспільно-етичні погляди П. Юркевича, Г. Сковороди, Г. Ващенко і суспільні трансформації.

Святість (цілісність людини) і політика в поглядах М. Вебера. Акосмічна любов (М. Вебер) як енергія преображення і облагородження життя, політичне служіння покликаного політика. Етика благоговіння перед життям А. Швейцера. Етика любові і ненасильства в політичній діяльності М. Ганді. Ненасильницька деколонізація Індії і розпад британської імперії. Е. Фромм і П. Сорокін про облагородження суспільства любов'ю. Т. Шевченко як приклад любові до Батьківщини і відміна кріпацтва в російській імперській тюрмі народів. Політичний етос Вацлава Гавела і падіння комунізму. Ненасильницький опір Н. Мандели режиму апартеїду в Південній Африці і його зникнення. Помаранчева революція - український досвід мирного розв'язання суспільно-політичного конфлікту. Безумовна Любов та її сила внутрішнього преображення людини, націй, соціуму, людства. Проблема «другого приходу Христа» як символ етичного самозвершення людства через розгортання сонячного архетипу Духовного Я кожного.

ТЕМА 10. Проблема правди і брехні в політиці

Актуальність проблеми правди в політичному житті. Негативний вплив брехні на репутацію політика в демократичному суспільстві. Правда як норма еволюції суспільства. Філософсько-етичні погляди мислителів на проблему правди та її перекручень. А. Блаженний про брехню як проблему гріха. Дж. Локк про брехню як засіб підриву довіри та суспільного договору. Ідеї Дж. Міля про оману в політиці та її шкоди для успішного розвитку суспільства. Осуд І. Кантом брехні як зла, що принижує гідність людини. Наука Єдиного Життя про проблему правди життя.

Політичні маніпуляції і формування етосу правди в громадській думці. Постправа, подвійні стандарти і елітарність корпоративної свідомості політиків, чиновників, фінансистів та їх неприйнятність в добу глобалізації, відкритості. Міжнародна солідарність планетарного громадянського

суспільства в подоланні елітарних маніпуляцій, фінансових спекуляцій, олігархічних офшорів, гібридних воєн й елітарно-авторитарних спроб підірвати демократію, її планетарний поступ до морального суспільства та етичного потенціалу звільнення людства від ілюзій роз'єднання з Єдиним.

Тема 11. Діалогова етика та культура політичної взаємодії

Універсальний громадський дискурс як метаінституція демократії. Дискурсивно-етична легітимація політичного ладу. Морально-етичні проблеми політичної взаємодії в інтерпретації П. Рікера. Ю. Габермас про «діалогову етику» політичної комунікації. Концепт найбільш переконливого аргументу як раціоналізація політичної комунікації. Аналітичний, лінійний ум, дуальна свідомість і непереконаливість будь-якого аргументу для дуального розуму. Емоційний, інтуїтивний розум, соціальний інтелект і Розум всеєдності. Софія і софійний Розум. Рівні комунікації між суб'єктами різного рівня психо-духовної та етичної зрілості, комунікативні межі та подолання комунікативних бар'єрів.

Ю. Габермас та його наратив жертви Україною заради запобігання ескалації війни російською імперією. А. Єрмоленко та критика позиції Ю. Габермаса і частини європейських інтелектуалів щодо війни путінської авторитарної імперії в Україні. Етичний раціоналізм аналітичного розуму та його обмеження як причина поблажливого ставлення демократій до авторитарних лідерів та режимів, що нехтують в дуальності фанатичного ума імперативом базової людяності («Не вбий!»).

Культура діалогу як культура політичної взаємодії. Етика внутрішнього і етика зовнішнього діалогу та їх діалектика. Діалог як рух до всеєдності. Умови успішного діалогу. Відмежування від ницого в собі і любов до опонента – засоби подолання внутрішніх перешкод, що призводили до розмежування громадян та політиків. Плюралізм та толерантність, культура діалогу та діалог культур. Діалогова етика і рух від духовної єдності до єдності народів, держав, цивілізацій, релігій і формування цілісного планетарного етосу людства.

ТЕМА 12. Етичний вимір свободи, рівності, справедливості

Філософська сутність поняття «свобода» та її етичний вимір. Історичні підходи до розуміння сутності свободи: Платон, Спіноза, Т. Гобс, Ж.-Ж. Русо, Г. Гегель, І. Бенґам К. Маркс. Сучасні інтерпретації змісту свободи: К. Ясперс, Ф. Гаєк, Ж.-П. Сартр. Дві концепції свободи за Н. Боббіо: поняття «позитивної» та «негативної» свобод. Р. Арон про «формальну» та «реальну» свободу.

Різні підходи до розуміння сутності поняття «рівність». Егалітарне та елітарне розуміння поняття «рівність». Розуміння поняття «заслуги» як центру концепції елітарної свободи.

Діалектика понять «свобода» та «рівність». А. Токвіля про дихотомію «свобода-рівність», різні її аспекти. Сучасні підходи до розуміння співвідношення між свободою та рівністю.

Філософське обґрунтування поняття «справедливість». Еволюція розуміння змісту поняття «справедливість»: Конфуцій, Сократ, Т. Гобс, І. Кант,

Г. Гегель. Сучасні ліберальні концепції справедливості. Справедливість як поєднання свободи та примусу. Базові принципи справедливості. Різні рівні справедливості. Розподільна справедливість. Максимальна свобода як мета справедливості.

Критика деонтологічного проекту звільнення (М.Сендел, Ч.Тейлор, М.Волцер, Е.Макінтайр). Фактичне апріорі традиції спільноти. Комунітарні умови ідентичності особистості: солідаризація з благом та цілями модерної спільноти. "Перфекціоністська теза": неможливість нейтральності щодо конкуруючих концепцій блага. Скасування єдиної ідеї справедливості. Царини справедливості (М.Волцер). Справедливість і права – орієнтири "етики після чеснот" (Е.Макінтайр).

ТЕМА 13. Проблеми етики в міжнародних відносинах

Розвиток моральності до універсалістської етики. Проблема подолання культури війни як етична проблема. Етика міжнародної взаємодії і реформування ООН. Формування планетарного громадянського суспільства і роль етики в його функціонуванні.

Держава, громадянське суспільство і моральне суспільство та історична динаміка змін співвідношення між ними як відображення внутрішньої динаміки морального дозрівання людини і реалізації кожним власної реальності Духу в процесі розототожнення зі своїм еґо та його дуальними ілюзіями, іграми, драмами. Етичні переконання як заслін масового виробництва та міжнародної торгівлі зброєю. Етноетика – засіб гармонізації міжнаціональних та міжнародних відносин. Проблема формування етики миру і братерства. Набуття христосвідомості – умова успішності глобалізаційної ходи і руху до вселюдської єдності.

ТЕМА 14. Етико-політичні аспекти глобальних проблем

Етико-політичні аспекти проблеми планетарного голоду. Етичні аспекти забруднення Світового океану, засмічення космічного простору, переміщення шкідливих виробництв та відходів в слаборозвинуті країни.

Етичні аспекти світової бідності, неграмотності, відсутності належних умов гідного людини життя. Екологічна криза як виклик етосу споживацтва і домінування.

Етичні проблеми сучасного стану НТР. Етичні виклики біоетики, нейропсихології, робототехніки, штучного інтелекту, електронної диктатури. Інноваційні технології і медицина: етичні аспекти, ризики, етичний вибір та відповідальність.

Міжнародна торгівля людьми та їх органами і етика відповідальності людини. Інтернет і подолання культу антицінностей.

Міжнародні інформаційні центри і проблема правди. Етичні виклики, вимоги, межі поблажливого відношення демократій до авторитарних лідерів, режимів, міжнародної корупції, порушення прав людини. Релігійні цінності і етика Єдиного Життя. Міжнародний культурний обмін: етичні світові стандарти і подолання бездуховності.

Гуманізм, трансгуманізм, постгуманізм і постлюдина доби метамодерну. Наука Єдиного Життя і безмежна творча самореалізація якісної свідомості Індивідуальності в Єдиному Бутті Єдиного та уможливлення якісних перетворень соціуму в його поступі до вершин Благого Життя.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Тема 1. Проблема предмету політичної етики	8	2				6
Тема 2. Морально-етичні проблеми в політичній концепції Платона	8					8
Тема 3. Морально-етичні проблеми в політичній концепції Аристотеля	8					8
Тема 4. Політико-етичні концепції: світоглядна еволюція	8	2				6
Тема 5. Індивідуальний і колективний ріст моральної свідомості та етична зрілість демократії	10					10
Тема 6. Моральні цінності та принципи в політиці	8	1				7
Тема 7. Моральні дилеми, моральний вибір та етичні конфлікти в політиці	8	1				7
Тема 8. Корупція і олігархія як перепони до консолідованої демократії в Україні та їх подолання: етичний вимір	8	1				7
Тема 9. Проблема етики любові в трансформаційному суспільстві і рух до інформаційного суспільства	10					10
Тема 10. Проблема правди і брехні в політиці	8	1				7
Тема 11. Діалогова етика та культура політичної взаємодії	10					10
Тема 12. Етичний вимір свободи, рівності, справедливості	10					10
Тема 13. Проблеми етики в міжнародних відносинах	8	1				7
Тема 14. Етико-політичні аспекти глобальних проблем	8	1				7
Разом за семестр	120	10				110

6.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Проблема предмету політичної етики		6
2	Тема 2. Морально-етичні проблеми в політичній концепції Платона		8
3	Тема 3. Морально-етичні проблеми в політичній концепції Арістотеля		8
4	Тема 4. Політико-етичні концепції: світоглядна еволюція		6
5	Тема 5. Індивідуальний і колективний ріст моральної свідомості та етична зрілість демократії		10
6	Тема 6. Моральні цінності та принципи в політиці		7
7	Тема 7. Моральні дилеми, моральний вибір та етичні конфлікти в політиці		7
8	Тема 8. Корупція і олігархія як перепони до консолідованої демократії в Україні та їх подолання: етичний вимір		7
9	Тема 9. Проблема етики любові в трансформаційному суспільстві і рух до інформаційного суспільства		10
10	Тема 10. Проблема правди і брехні в політиці		7
11	Тема 11. Діалогова етика та культура політичної взаємодії		10
12	Тема 12. Етичний вимір свободи, рівності, справедливості		10
13	Тема 13. Проблеми етики в міжнародних відносинах		7
14	Тема 14. Етико-політичні аспекти глобальних проблем		7
	Разом		110

6.4. Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання з навчальної дисципліни «Політична етика» носить самостійний характер виконання окреслених завдань і тематично охоплює загальне змістовне навантаження з навчального курсу. Індивідуальне завдання студента виконується під час 2 модулю і може бути оцінене максимально у 20 балів. Воно включає виконання аналітичного завдання (на вибір студента за визначеною однією з трьох тем), або презентацію, або бесіду на задану тему.

Аналітичне завдання: Тема 1-«Етика миру і етика служіння в умовах війни: проблеми, обмеження, можливості самореалізації самоактуалізованого політика/ині, етично зрілої спільноти?» або Тема 2 - «Етико-психологічна природа політичної корупції в Україні навіть в умовах екзистенційної війни: чого бракує для її подолання попри здійснені інституційні кроки та чисельні пропозиції і заходи?». Тема 3 – «Олігархічний елітаризм і його вплив на етичну сферу України та проблема деолігархізації».

ТЕМАТИКА ЕСЕ / КУРСОВИХ РОБІТ (1-й модульний контроль)

1. Актуальні проблеми політичної етики.
2. Еволюція поглядів мислителів на взаємини політики і моралі.

3. Моральна досконалість, форми правління і етична спрямованість політичних процесів у поглядах Платона.
4. Проблема Загального Блага, моральні чесноти і виховання філософів-правителів у Платона.
5. Критика К. Поппером концепту ідеальної держави Платона.
6. Езотеричне прочитання Платона.
7. Моральний ідеал і етичні проблеми в політичній концепції Арістотеля.
8. Дружба як форма суспільно-політичних зв'язків у Арістотеля.
9. Політичне лобювання і етика: законні та незаконні методи.
10. Лобізм у виконавчій та законодавчій владі: етичний вимір.
11. Морально-ціннісний підхід громади до формування та функціонування еліти.
12. Моральна зрілість еліти та критерії її визначення.
13. Елітарний егоцентризм, егоїзм в політиці і етос демосу та демократії.
14. Етичний потенціал демократичного приборкання еліт.
15. Морально-етичні причини занепаду тоталітаризму.
16. Морально-етичні причини ерозії демократії.
17. Духовно-етичні засади виходу з політичної кризи.
18. Еволюція моральної свідомості і проблема мети політичного розвитку.
19. Держава, громадянське і моральне суспільство: історична динаміка і перспективи змін.
20. Моральна зрілість громадянського суспільства і консолідація демократії: український і світовий досвід.
21. Моральні виклики війни: дегуманізація чи потреба морального оновлення?
22. Війна як крайня форма дегуманізації свідомості.
23. Толерантність і її межі щодо диктаторських режимів.
24. Базова людяність («Не вбий!») - умова подолання війн.
25. Влада-громада: діалогова комунікація.
26. Влада-опозиція: типи етичної комунікації.
27. Етика порозуміння і пошуку консенсусу в процесі громадянського діалогу.
28. Парламентська етика: українські реалії і зарубіжний досвід.
29. Регламенти та спеціальні кодекси добродесної поведінки членів парламенту.
30. Органи нагляду за дотриманням депутатської етики.
31. Проблема морального поступу соціуму як умова духовно-етичного здоров'я інститутів та еліт.
32. Деморалізація і моральне одужання посттоталітарного суспільства.
33. Моральні цінності та принципи в політиці.
34. Ідея домінування моральних цінностей та принципів над політикою.
35. Моральні дилеми та конфлікти в політиці.
36. Антиномія свободи і справедливості в політиці.
37. Внутрішня й зовнішня свобода та рівність як етичні цінності.
38. Соціальна справедливість як етична цінність в політиці.
39. Совість – центральний чинник самосвідомості політика та громадянина.
40. Ціннісний прогрес в суспільстві як критерій політичного розвитку.
41. Проблема моральної солідарності в політиці: внутрішньополітичний та міжнародний вимір.
42. Розкаяння і сором в політиці.
43. Гармонія та її роль в суспільно-політичному житті суспільства.
44. Етика любові в ціннісному просторі трансформаційного суспільства.
45. Взаємозв'язок ідеалу та цінності любові в добу глобалізації.
46. Роль любові в подоланні відчуження в інтерпретації Е. Фромма.
47. Проблема трансформаційного потенціалу любові.
48. Ідея ненасильства та любові в суспільно-політичній думці.
49. Можливості утвердження любові в масовій свідомості та практичній діяльності політичних акторів в умовах війни.

50. Святість та політика в поглядах М. Вебера.
51. Брехня («гібридна правда») як зло і її подолання в політиці.
52. Правдивість як норма політичного життя.
53. Громадська думка як інститут етичного контролю за політичними акторами.
54. Інститут моральної репутації в політиці: світовий досвід і український політикум.
55. Деолігархізація як етична вимога.
56. Універсальний громадський дискурс як метаінституція демократії.
57. Політика і "діалогова етика".
58. Етичні вимоги для унеможливлення корупції суддів.
59. Етичні аспекти політичної корупції.
60. Інститут моральної репутації в політиці.
61. Технологічні прориви і етичні виклики демократії.
62. Інституційна етична інфраструктура контролю за поведінкою політичних акторів.
63. Громадська думка як інститут дотримання етичної поведінки в політиці.
64. Громадський контроль за відбором кадрів в управлінні та суддівському самоуправлінні.

Теми для презентацій:

1. Ідеальна держава Платона як вираз взаємозв'язку етики з гносеологією, психологією, онтологією, соціологією, політикою, педагогікою, філософією в цілісному баченні Живого Космосу, суспільства та людини.
2. Гендерний виклик партійному, депутатському, чиновницькому етосу.
3. Ліберальна, соціал-демократична, феміністська та екологічна мораль: спільне і відмінне.
4. Російський імперський етос нелюдності і збереження українцями людяності в умовах війни.
5. Олігархія, деморалізація, політична корупція, конфлікти, війна.
6. Види депутатських дисциплінарних порушень та дисциплінарні санкції.
7. Моральний вибір в політиці.
8. Честь і гідність людини та їх політичне забезпечення.
9. Проблема довіри в політиці: внутрішньополітичний та міждержавний аспекти.
10. Фальсифікація виборчого процесу як різновид брехні і демократичні інструменти її усунення.
11. Справедливість і права – орієнтири «етики після чеснот» (Е.Макінтайр).
12. Ідея Блага та її політико-етичне обґрунтування та дискурс.
13. Право вето агресора в ООН і російсько-українська війна: етичні засади потреби реформування ООН.
14. Спроби обходу міжнародних санкцій щодо Росії за війну в Україні: етичний вимір і політичні кроки унеможливлення нехтування санкціями.
15. Нейтралітет окремих держав та міжнародних організацій щодо Росії, яка веде війну в Україні і проблема моральної зрілості людини, громадянина, демократії, світової спільноти.
16. Ставлення до росіян і російської влади: політико-етичний аспект.
17. Етика миру в умовах війни: межі людяності і свобода волі творити добро.
18. Підтримка російською церквою політики кремля і категоричний імператив «Не вбий!».
19. Базова і одвічна людяність та поступ демократії.
20. Чи можливе суспільство святих ?
21. Інституційна етична інфраструктура контролю за поведінкою політичних акторів.
22. Громадський контроль за відбором кадрів в управлінні та суддівському самоуправлінні.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і семінарських занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до

Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Беглиця В. П. Політична етика : [навчальний посібник] / В. П. Беглиця, В. М. Ярошенко. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 400 с.
2. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. К. : НАДУ, 2015. 204 с.
3. Василевська Т. Е. Етика державних службовців і запобігання конфлікту інтересів : навч.-метод. матеріали / Т. Е. Василевська ; уклад. О. М. Руденко. К. : НАДУ, 2013. 76 с.
4. Гальтунг Ю., Несс А. Політична етика Ганді. Переклад з норвезької Н. Іваничук. Львів: Видавництво «Місіонер», 2001. 279с.. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ness_Arne/Politychna_etyka_Gandi/
5. Гриценко Т. Б., Гриценко С.П., Іщенко Т.Д., Мельничук Т.Ф., Чуприк Н.В., Анохіна Л.П. Етика ділового спілкування: / за редакцією Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук / Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
6. Гук О.І., Бундз В.П. Етика та культура ділового спілкування: Навчальний посібник. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. 124 с.
7. Етичний кодекс парламентаря: структура, зміст, тематика. Реалії та пропозиції для України. Лабораторія законодавчих ініціатив. К., 2017. 42 с. URL:https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Code-of-Conduct_Analytical-report.pdf
8. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Підручник. К.: Лібра, 1999. 488 с.
9. Малахов В.А., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О. та ін. Етика і політика: проблеми взаємозв'язку. К.: Стилос, 2000. 216 с.
10. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. За матеріалами дослідження Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння та Інституту соціальних технологій «Соціополіс». Женева – Київ, 2017 . 56с.

URL:https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Parliamentary-Ethics-Ukraine_UKR.pdf

11. Професійна етика публічної служби та запобігання конфлікту інтересів : навч. посіб. / Голов. упр. держ. служби України, Порогова програма корпорації "Виклики тисячоліття" (МСС) щодо зниження рівня корупції в Україні. К. : [Шк. вищ. корпусу держ. служби], 2010. 67 с.
12. Butler J. The Force of Nonviolence: An Ethico-Political Binde. Verso is the imprint of New Left Books. 2020. <https://iberian-connections.yale.edu/wp-content/uploads/2020/09/The-Force-of-Nonviolence-An-Ethico-Political-Bind-by-Judith-Butler.pdf>

Додаткова література

1. Анатомія української олігархії. URL: <https://7dniv.info/publications/121371-anatomiya-ukrainskoj-oligarhii.html>
2. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n93>.
3. Анупрієнко О. Гендерна сегрегація в державному управлінні: пошук шляхів подолання / Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2007. № 4. С. 216-224
4. Ануфрієв Л. До питання про критерії моральності політики / Вісник Одеського національного університету ім. І. Мечникова. Одеса, 2004. Т. 9. Вип. 9. С. 154-159.
5. Батлер Дж. Гендерний клопіт – Фемінізм та Підрив Тожсамості. [Електронний ресурс]. URL: https://drive.google.com/file/d/0BzyNdbFDRRN_X3JLYzByaTJZQTg/view
6. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства ; пер. з англ. І. Андрущенко ; за наук. ред. М. Винницького. К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2008.
7. Бистрицький Є. До онтології війни: чому військові дії, а не мирні переговори / Філософська думка. 2023. № 2. С. 74-98.
8. Бистрицький Є. Круглий стіл часопису «Філософська думка»: Війна, політика і онтологія культури / Філософська думка. 2023. №3. С.5-47.
9. Бистрицький Є. Філософія і дискурс війни: Конфлікт світів як межа комунікативної теорії Юргена Габермаса / Філософська думка. 2022. № 3. С. 64-82. URL: <http://bystrytsky.org/franko21.htm>
10. Бистрицький Є. Філософські уроки війни як екзистенціального зіткнення світів / Філософська думка. 2023. № 3. С. 21-22.
11. Блинова О. Є. Соціальні стереотипи та ідентичність: особливості взаємозв'язку / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15) С.238-246 URL:<https://politpsy.org/index.php/pop/issue/view/3/3>.
12. Бондар Г., Гаркуша А. Інформаційна політика та етика в добу діджиталізації. Публічне управління та митне адміністрування. № 4 (23). 2019. С. 27-33.
13. Буркало В. Зовнішня та внутрішня свобода в процесі звільнення від дуальної свідомості й набуття Христосвідомості і російсько-українська війна/ Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапєць, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С.280-287. [382 с]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/50920>
14. Буркало В. Незакономірна закономірність війни: періодичність інволюційної спіралі та її подолання свідомістю Христа / Матеріали міжнародної наукової конференції «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у ХХ – на початку ХХІ століття» Науковий вісник Ужгородського державного університету. Сер. Політологія. Соціологія. Філософія. Вип. 1 (18). Ужгород, 2015. С. 12 – 16.

15. Буркало В. Політика і святість як служіння в поглядах М. Вебера / Україна і Центральна Європа: культура, політика, історія. Матеріали V науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та забезпечення прав національних меншин», м. Ужгород, 25 вересня 2020 року. Ужгород ТОВ „РІК-У”, 2020. С.233- 245.
16. Буркало В. Свідомість миру як засіб подолання війни / Політика і державне управління : Тези доповідей 70-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; [Упоряд.: М. Токар, К. Червеняк; Відп. за вип. : Б. Досяк]; ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т» ; Каф. політол. і держ. управ. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. С.12 -17. 136 с.
17. Буркало В. Світоглядна установка на мир як основа толерантності / Толерантність на кордонах Європи: вимір для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції; [Упоряд.: І. Вегеш, М. Колодій; Відп. За вип.: М. Вегеш]: Ужгород, ФОП Наумченко Н. В.,2019. С. 106-112. [114 с].
18. Буркало В. Цінність «служіння» крізь світоглядний вимір зрушень в змісті психічного державних службовців і політичних акторів / Ціннісний вимір політичної діяльності: Збірник наукових праць / редколегія: Ю.М. Бардачов – голова, Ф. Г. Семенченко, О.М. Момоток та ін.. Херсон: вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 38-41.
19. Вознесенська О.Л., Череповська Н.І. Медіаконтекст вияву патріотичних почуттів представниками Сходу та Заходу України / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдюнова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К.:Міленіум, 2015. Вип. 2 (16). С.74-88.
20. Васютинський В. Домінування і підпорядкування на терезах інтерсуб’єктивної взаємодії / Соціальна психологія. 2003. № 1.
21. Васютинський В. Семантична структура уявлень студентів про історичні провини українців / Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; [редакційна колегія: Л. А. Найдюнова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2018. Вип. 7 (21).С. 43-53. URL: <https://politpsy.org/index.php/pop/issue/view/9>
22. Васютинський В.О. Структурно-логічна модель рефлексії громадянами засад ціннісного порозуміння в сучасній Україні / Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.].Київ:Золоті ворота, 2017. Вип. 40(43). С.3-12.URL: <http://ssppj.org/index.php/ssj/issue/view/4/4>
23. Василевська Т. Війна та пропганда: етичні кореляти / Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор к. пс. н. Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 24, 2022. С.19-33. [210 с]. Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management: Science Journal / [responsible editor PhD Oleg Lozynskyi]. Ukraine, Lviv. Number 24, 2022. 210 p
24. Василевська Т. Депутатська етика: цінності, стандарти та виклики / Влада та управління. Збірник наукових праць. За матеріалами IV Міжнародної наукової конференції «Муніципальні читання імені Антона Кохановського». Вип. 5. Чернівці: «Букре», 2018. С.198-210.
25. Василевська Т. Етикет на державній службі як умова особистої гідності / Вісн. НАДУ. 2005. № 4. С. 106–112.
26. Василевська Т. Категорія “служіння” в контексті етики державного службовця / Вісн. НАДУ. 2004. № 3. С. 163–169.
27. Василевська Т. Політична культура та етика влади. Наукові записки. Вип. 3 (53). С.241-250. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/vasylevska_politychna.pdf

28. Ганді Махатма. Сатьяграха у Південній Африці / [Гл.ХІІ. Постановя сатьяграхи; Гл. ХІІІ. Різниця між сатьяграхою та пасивним опором]. URL:<https://texty.org.ua/archive-books/44354/makhatma-handi-satjagraha-u-pivdennij-afrytsi-44354/>
29. Ганді Могандас-Карамчанд (Магатма). Моя віра в ненасильство.URL: <http://maysterni.com/publication.php?id=99638>
30. Гендерна політика в системі державного управління : підручник / за заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. 132 с.
31. Гендерні аспекти етики / Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethic
32. Гордієнко, М. Етико-моральні імперативи політичного процесу / Політичний менеджмент : Український науковий журнал. Політологія. Соціологія. Психологія. Менеджмент / Укр. центр політичного менеджменту. 2008. Спеціальний випуск. С. 213-225.
33. Гурик М. Взаємозв'язок етики і політики в інтенціях Ярослава Стецька / Грані : Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / Дніпропетровський нац. ун-т, Центр соц.-політ.досліджень. 2012. № 4. С. 49-51.
34. Гусев А.І. Проблемні питання сучасного миробудівництва: дискусії та перспективи /Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко]. Київ : Талком, 2020, Вип. 45 (48) С. 139-147 URL:<http://ssppj.org/index.php/ssj/issue/view/9/9>
35. Гутман Е. Комунітаристська критика лібералізму / Лібералізм: антологія / [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. К. : Простір, Смолоскип, 2009. С. 350–361.
36. Данилюк І. В., Гресько В. В. Психологічні особливості гармонізації етнічної самосвідомості українців / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2017. Вип. 5(19). С.122-132. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/7/7>
37. Дворник М. Електронна підтримка психологічного благополуччя військовослужбовців: первинний аналіз даних / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2020. Вип. 9 (23). С. 54-71. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/11>
38. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>
39. Дідук І.А. Історична метафора як когнітивний механізм структурування політичної картини світу / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С.136-145.
40. Дебенко, І. Б. Символізація як проблема псевдоморальності політики (український контекст) / Гілея : наук. вісник / голов. ред. В. М.Вашкевич; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська Академія Наук. К. : ГАН ТОВ "НВП "Вір", 2011. Вип. 48 (6). С. 582-591.
41. Дроздова М. Динаміка уявлень студентської молоді про ідеального політичного лідера з досвіду використання методики Л. Сонді / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2019.Вип. 8 (22).С. 180-197. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/10>

42. Дроздов О. Ю. Особливості зв'язку структурних компонентів масової геополітичної свідомості молоді в контексті “свого” і “чужого” простору / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2017. Вип. 5. С. 282-291.
43. Духневич В. М. Уявлення про владу як основа для розгортання політико-правової активності молоді / Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. К. : Міленіум, 2017. Вип. 39(42). С. 51-59 . URL: <http://sssppj.org/index.php/ssj/issue/view/3/3>
44. Жовтянська В. В. Соціально-психологічні чинники фашизму / Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2016. Вип. 3 (17). С. 92-102. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/5/5>
45. Зеленін В.В. Культурно-антропологічні джерела психотехнологій сучасної інформаційно-психологічної війни / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К.: Міленіум, 2015. Вип. 2 (16). С. 371-388.
46. Зеленін В.В. Психотехнології нейролінгвістичного програмування в інформаційно-пропагандистській війні: сучасний вітчизняний досвід / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С. 295-312. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/3/3>
47. Етика і політика / Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. К., 1998. 669 с. [Розд. 5].
48. Івачевська О.В. Соціальний діалог у політичній сфері: основні ризики неспішної комунікації/ Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К.: Міленіум, 2015. Вип. 2 (16). С. 401-412.
49. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. К.: Лібра, 2001. 400 с.
50. Карпенко З.С. Психолого-історична реконструкція соціальних міфологем як метод протидії маніпулятивним медіатехнологіям. / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К.: Міленіум, 2015. Вип. 2 (16). С. 361-370.
51. Кекес Д. Засадничі цінності лібералізму / Джон Кекес // Лібералізм: антологія / [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. К. : Простір, Смолоскип, 2009. С. 111–133.
52. Кечур Р. Хто з ким воює? Психологічні портрети війни. Zbruc. 1.05. 2022. URL: <https://zbruc.eu/node/111717>
53. Кияшко Л.О., Бородчак М.В. Проблема політичної стабільності українського суспільства в контексті аналізу політичної культури / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С. 116-126. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/3>
54. Кімел М. Гендероване суспільство / Пер. С. Альошкіна. К.: Сфера, 2003. 481 с.

55. Коваленко В. Скандинавська модель: секрет успіху країн Північної Європи чи система, позбавлена майбутнього? (2021). URL:<https://adastra.org.ua/blog/skandinavska-model-sekret-uspihu-krayin-pivnichnoyi-yevropi-chi-sistema-pozbavlena-majbutnogo>
56. Кочубейник О. М. Правовий нігілізм: трансвербальні компоненти в дискурсі “верхів” і дискурсів “низів” / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2017. Вип. 5 (19). С. 190-200. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/7/7>
57. Кремена В. І. Тенденції еволюції європейської соціал-демократії / «Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences», 2019, 2 (2.). С.93-101.
58. Коваль Г. В. Цінності як соціальні проскрипції волонтерської практики / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2017. Вип. 5 (19). С. 260-270. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/7/7..>
59. Коробка Л. М. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: теоретичні засади дослідження психологічних стратегій адаптації / Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. К. : Міленіум, 2017. Вип. 39(42) . С. 104 -114. URL: <http://ssppj.org/index.php/ssj/issue/view/3/3>
60. Кочубей, Л. Деструктивні технології виборчих кампаній: морально-політичний аспект / Соціальна психологія. 2007. Спеціальний випуск. С. 143-149.
61. Кравченко Ю. Трансформація критеріїв етичного обґрунтування масового політичного насилля / Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара. Вісник № 9/2, Т. 20. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія / відп. ред. П. І. Гнатенко. Д. : Вид-во ДНУ, 2012. Вип. 22. С. 185-189.
62. Кравчук С. Концептуалізація феномену прощення в міждисциплінарному дискурсі / Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко]. Київ:Талком, 2021. Вип. 47 (50). С. 32-48.
63. Круглашов А.М. Політична етика Михайла Драгоманова (теоретичні аспекти) / Круглашов А.М. / Український історичний журнал. 2000. № 3. С. 73-92. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2000_3_73
64. Кулешов, О. В. Політична етика: проблема самовизначення / Грані : Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах Дніпропетровський нац. ун-т, Центр соц.-політ. досліджень. 2013. № 7. С. 56-60.
65. Кухарук О. Досвід війни: Конфліктне мислення та конфліктна взаємодія/ Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко]. Київ:Талком, 2018. Вип. 42(45). С.41-51.
66. Кучеренко І. Політична етика в міжнародних відносинах / Особа у контексті часу. Книга на пошану Лариси Нагорної / упоряд.: Ю. Шаповал, О. Лісничук, С. Набок. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. С. 319-320.
67. Лавренко, О. Діалектика моралі і політики / Соціальна психологія. 2007. Спеціальний випуск. С. 30-36.
68. Лозинський О. М. Ставлення громадян до політичної корупції в термінології психологічних підходів Е. Еріксона і Р. Кегана / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та

- політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Золотіворота, 2017. – Вип. 6 (20). С. 50 - 62. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/8/8>
69. Лукашевич О.М. Дослідження громадянського розвитку дорослої особистості в контексті сучасних психологічних теорій / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С.64-73.
  70. Маринович М. Ненасильницький спротив: обидва слова важливі. URL:<https://zbruc.eu/node/92840>
  71. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. К.: Основи, 2017. 256 с.
  72. Марценюк Т. Політичне представництво жінок та гендерні квоти: шведський досвід / Соціальні виміри суспільства. Випуск 10. К.: Інститут соціології НАН України, 2007. С. 153-161.
  73. Маффесолі М. Відкрита лекція в Інституті соціології НАН України “Трансформація політичного в етичне: моральні цінності постмодерного простору”, 30 травня 2017 р. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=fxEu2FjiRs0>
  74. Маффесолі М. Людина постсучасності. URL: <http://syg.ma/@marisyaprorokova/mishielmaffiesolichieloviekpostsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sborniklhommepostmoderneparis-bourin-editeur-2012>
  75. Мендус С. Політика та мораль. Пер. О.Дзондза. Вид-во:Темпора,2010.160 с.
  76. Навчальний курс «Гендерна рівність та права жінок». Практично-методичний посібник викладача. К., 2020. 168 с.
  77. Нагорна Л. Моральність в політиці як проблема дієздатності. Наукові записки. 2018. Вип.47. ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. С.171-185. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nagorna_moralnist.pdf
  78. Неприцька Т. І. Етичні межі політичної реклами / Т. І. Неприцька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 16. С. 117-122.
  79. Новічкова О. Критика лівих ідеологій та її деконструкція в праці Реймона Арона «Опіум інтелектуалів» (1955) / Магістеріум. Політичні студії. 2014. Вип. 58.
  80. Основи гендерної політики в парламентській діяльності: навчальний посібник. / Автор, колектив: В. А. Гошовська, Н. Б. Ларіна, В. В. Святненко / за заг. ред. В. А. Гошовської. К. : НАДУ, 2011. 100 с.
  81. Основи соціал-демократії. Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2013. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/10262.pdf>
  82. Палагнюк О. В. Психосоціальні особливості християнських релігійних настановлень у контексті формування соціальної відповідальності особистості фашизму / Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2016. Вип. 3 (17). С.125-138. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/5/5>
  83. Панкевич О.З. Лібералізм і комунітаризм: до питання про дві парадигми сучасної політико-правової філософії. <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-4-2013/item/130-liberalizm-i-komunitaryzm-do-pytannia-pro-dvi-paradyhmy-suchasnoi-polityko-pravovoi-f>
  84. Пикало А. Етичні уявлення тоталітаризму в політичній філософії Анни Арендт. /Вісник ХНУ імені В.Н.Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». Випуск 61. 2019. С.38-46. URL:<https://periodicals.karazin.ua/philosophy/article/view/15175/14103>
  85. Плахотнік О. Неймовірні пригоди гендерної теорії в Україні. [Електронний ресурс]. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/neymovirni-pryhodygendernoyi-teoriyi-v-ukrayini>

86. Плющ В., Танчер В. Трансформація політичного в етичне: Мішель Мафессолі про моральні цінності постмодерного соціуму / Український соціум, 2017. № 2 (61). С.9-19. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/9-19__no-2__vol-61__2017__UKR.pdf
87. Погорелова А. Етика парламентської діяльності в українському контексті. Голос України. 4 червня 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/317830>
88. Політична опозиція : навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Гошовської, К. О. Ващенко, Ю. Г. Кальниша. К. : НАДУ, 2013. 208 с. [Розд.1, 2]. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/d380c187-149b-46fa-b1b5-594411a5b7b9.pdf
89. Рудакевич М. І. Довіра як морально-психологічна основа взаємин державних службовців і громадян: сутність, зміст, шляхи формування /Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. Л. ЛРІДУ НАДУ, 2005. Вип. 8. С. 365-373
90. Сіверс З. Ф.Особливості контекстів змісту соціальних уявлень сучасної молоді про “справедливість-несправедливість”/ Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М.Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.].К. :Міленіум, 2017. Вип. 39(42) . С .69 -78. URL: <http://ssppj.org/index.php/ssj/issue/view/3/3>
91. Снар О. М. Досвід створення інструментарію дослідження практик політичної взаємодії / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдюнова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С.55-63. URL:<https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/3/3>
92. Слюсаревський М. М., Ревера І. І.Немає людини – немає проблеми: деякі гіпотези щодо взаємозв'язку масових політичних репресій з масовою культурою і побутовою злочинністю / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдюнова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К.: Золоті ворота, 2017. Вип. 6 (20). С. 3-18. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/8/8>
93. Сорба О. Моральний вимір політики: етична політика та політична етика / О. Сорба /Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2013. Вип. 3. С. 84-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2013_3_12
94. Ставлення українців до соціал-демократії. Звіт за результатами соціологічного дослідження. Дослідження було проведено Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі. За редакцією С. Балк, Н. Клаунінг, М. Коваль, М. Рьотіга, Л. Четверухіної .Жовтень 2018. URL:<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14722.pdf>
95. Суший О. В.Глибинні рифи українського націєтворення: архетипна програма конфлікту / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдюнова,Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2017. Вип. 5(19). С.103-121. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/7/7>
96. Таулер Й. Про потрібність людини. Звертання до Бога. Зовнішня та внутрішня любов / Філософська думка. 2004. №1.
97. Титаренко Т.Технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни: комплексний підхід статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський(голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Т. М. Титаренко]. Київ : Талком, 2019. Вип. 43(46). С.54-62. URL: <http://ssppj.org/index.php/ssj/issue/view/2>
98. Товстокора Ю. В. Соціальний запит як чинник конструювання практик толерантного ставлення в суспільстві / Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація

- політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2016. Вип. 3 (17). С. 150-163. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/5/5>
99. Траверсе Т. М. Регулятивно-особистісний компонент розуміння акторами політичних задач / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С.35-44. URL:<https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/3/3>
  100. Удод Я. Соціал-демократія: від системної боротьби до неолібералізму. 2018. [Електронний ресурс]. Спільне: журнал соціальної критики. URL : <https://commons.com.ua/uk/vid-sistemnoyi-borotbi-do-neoliberalizmu/>.
  101. Утворення та припинення політичних партій та етична поведінка виборних осіб за Державною антикорупційною програмою 2023-2025. URL: <https://oporaua.org/parliament/utvorennya-ta-pripinennya-politichnih-partiy-ta-etichna-povedinka-vibornih-osib-za-derzhavnoyu-antikorupciyno>.
  102. Фоменко Т. Регулювання етичних питань на державній службі: порівняльний аналіз канадського та українського законодавств / Державне управління та місцеве самоврядування. 2014, вип.1(20). С. 254 – 260. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_01\(20\)/29.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_01(20)/29.pdf)
  103. Французький політолог: Соціал-демократія в Європі втратила свій останній аргумент (2013). Тиждень.ua. URL : <https://tyzhden.ua/101> «Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences», 2019, 2 (2) News/8967
  104. Чаплінська С., Кравченко С. Медійний імідж політика як чинник консолідації виборчих груп / Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко]. Київ : Талком, 2020, Вип. 46 (49) . С. 69-93. URL:<http://ssppj.org/index.php/ssj/issue/view/9/9>
  105. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. К.: Знання,2007. 232с.
  106. Шестакова Ю. Сучасні виклики парламентській етиці України / Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Випуск 2. (62), 2022. С.155-162. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2154/2651>
  107. Шульга В. Д. Громадянське суспільство в Україні (виклики сьогодення у світлі суб'єктно-вчинкового підходу) / Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.].К. : Міленіум, 2014. Вип. 1(15). С.95-106. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/3>
  108. Шусть В. В. Політичні цінності молоді в просторі шкал “радикалізм – консерватизм” та “авторитаризм – демократизм” фашизму / Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. К. : Міленіум, 2016. Вип. 3 (17). С.179-191. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/issue/view/5/5>
  109. Юнг К. Г. Аіон: Нариси щодо символіки самості / Пер. з нім. К. Котюк; наук. ред. укр. вид. О. Фешовець. Львів: Вид. „Астролябія”, 2016. 432 с.
  110. Ярош О. Гендерні стратегії Литовської республіки у загальноєвропейському контексті: досвід для України / Вісник СевДТУ. Вип. 91: Політологія: зб. наук. пр. Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. С. 106-109 . URL: <http://fsn.fhum.info/pdf/91/91-21.Pdf>
  111. Castells M. Communication, power and counterpower in the network society / International journal of communication 2007. №1. P. 238–266.
  112. Michaels K. Freedom from Ego Dramas. MORE TO LIFE OÜ, 2013. 246 p.

113. Michaels K. Freedom from Ego Illusions. MORE TO LIFE OÜ,2013. 250 p.
114. Russia and Ukraine: The end of Empires and inhumanity. URL: <http://ascendedmasterlight.com/mother-mary-on-russiasinvasion-of-ukraine/>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Корпоративний електронний каталог Національної академії державного управління при Президентові України та регіональних інститутів. URL: http://lib.academy.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_13/cgiirbis_64.exe
2. Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України : веб-сайт. URL: <https://reglament.rada.gov.ua>
3. Національна бібліотека ім. В. Вернадського / Книжкові видання та компакт-диски. Етика управління (менеджменту). Адміністративна етика. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=U=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%AE751%2E3%24
4. Офіційний веб-сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: www.nads.gov.ua
5. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. URL:<http://www.center.gov.ua/>.
6. URL: <http://genderindetail.org.ua>
7. URL: <http://www.krona.org.ua/nash>.
8. URL: [html http://womenhistory.org.ua](http://womenhistory.org.ua)
9. <http://www.politik.org.ua/> – сайт Українського центру політичного менеджменту
10. <http://www.icps.kiev.ua/library> – сайт міжнародного центру перспективних досліджень
11. <http://www.ucipr.kiev.ua/> – сайт українського незалежного центру політичних досліджень
12. <http://www.politics.ellib.org.ua/> – онлайн бібліотека з політології та політичних наук
13. <http://www.ipsa-aisp.org/> – міжнародна асоціація політичної науки.
14. <http://www.apsanet.org/> – американська асоціація політичної науки.
15. 22. <http://www.epsanet.org/> – європейська асоціація політичної науки